

Kiskunsági
Nemzeti Park

Két víz köze

Fél évszázados a Kiskunsági Nemzeti Park
Kaszálás védett gyepeken
Élhet-e még szöcskegér a Kiskunságban?

Kedves Olvasó!

Mozgalmas év vége felé közeledik a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság. 2025 különösen fontos esztendő volt az életünkben, hiszen a nemzeti park fennállásának 50. évfordulóját ünnepeltük.

Ötven év nem csupán egy kerek szám: történetek, tájak és emberek rajzolódnak ki mögötte. Ahogyan lapozzuk a Kiskunsági Nemzeti Park múltját, úgy tárul fel előttünk egy különleges világ: a homok és a szikesek világa, a madarak hangja. E lapszámunk középpontjában ez a fél évszázad áll – és mindaz, amiért érdemes óvni, megérteni és szeretni ezt a tájat.

Kedzsként visszatekintünk, hogyan született meg egy álomból az a nemzeti park, amely mozaikos, mégis összekapcsolódó, változatos élőhelyek láncolata. Megidézzük a legendás alapítók kitarását, és végigjárjuk a tájegységeket a Duna menti szikesektől a Fülöpháza környéki futóhomokos buckákig. Láthatjuk, hogyan lett a természetvédelem ügye közös felelősség – a tűzok védelmétől a vipérák megmentéséig.

Tovább lapozva olyan témával foglalkozunk, ami sok gyepet érint: lehet-e természetkímélő módon kaszálni? Kiderül, miért fontosak a hagyásterületek, miket óvunk a kaszálás időbeli korlátozásai, és hogyan kapcsolódik mindez a madarak, rovarok és növények megmaradásához az egyre szárazabbá váló Alföldön. Gyakorlati tudnivalók segítségével közelebb hozzuk egymáshoz a gazdálkodók és a természetvédők szempontjait.

Ezután egy egészen apró, mégis óriási jelentőségű állat nyomába eredünk. A magyar szöcskeegér rejtett életét bemutató cikkünk egyszerre izgalmas és aggasztó: bár egykor a Kiskunságban is élt, mára hazánkban csak a Borsodi-Mezőség őrzi állományát. Elkalandozunk a szomszédos Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság működési területére, a Nyik-rétre, valamint bemutatjuk az év során készült új kiadványainkat.

Bízom benne, hogy e lapszám nem csupán tudást, hanem kedvet is ad ahhoz, hogy túracipőt húzzon és tegyen egy kirándulást valamelyik tanösvényünkön vagy bemutatóhelyünkön. Ismerje meg az ezerarcú Kiskunsági Nemzeti Park csodálatos világát, óvja és ünnepelje velünk a Duna-Tisza köze természeti kincseit!

Kiss Mónika - szerkesztő

Foto: Dr. Somorácz Áron - Vízvilágos Magyarországon

Tartalom

- 3 Rövid hírek
- 4 Fél évszázados a Kiskunsági Nemzeti Park – a homok és a szik birodalma
- 8 Kaszálás védett gyepeken – gyakorlati tudnivalók

- 10 Élhet-e még szöcskegér a Kiskunságban?
- 12 Vizesélőhely-rekonstrukciók hatása a kétéltűekre a Felső-Kiskunságban
- 14 Nyik-rét, amelynek nemcsak neve ősi, hanem a növényzete is
- 15 Új kiadványaink

Kövessen minket a Facebook-on: www.facebook.com/KiskunsagiNemzetiPark, weboldalunkon: www.knp.hu.

Impresszum

Kiadja: Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság • Felelős kiadó: Ugró Sándor igazgató • Szerkesztő: Kiss Mónika • Grafika: Szűcs Ferenc

Címlapfotó: Molnár Péter (A képen fiatal gólyatöcs látható)

Fotók: Bártol István, Cserkész Tamás, Daróczy Csaba, Deák Dávid, Fuisz Tibor, Dr. Kalotás Zsolt, Kazi Róbert, Kiss Imre, KNPI fotóarchívum, Kolon-tavi fotóarchívum, Mészáros Tímea, Dr. Mizsei Edvárd, Molnár Péter, Dr. Somorácz Áron, Turny Zoltán, Vajda Zoltán, Vidra Tamás, Wenner Bálint

Grafikák: Ócsai Eszter

Elérhetőségeink: Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság • 6000 Kecskemét, Liszt Ferenc u. 19.,

Telefon: +36 76/482-611 • E-mail: titkarsag@knp.hu, www.knp.hu

ISSN 1589-2034

Készült a „A pannon gyepek és kapcsolódó élőhelyek hosszú távú megőrzése az Országos Natura 2000 Priorizált Intézkedési Terv stratégiai intézkedéseinek megvalósításával” című LIFE IP GRASSLAND-HU (LIFE17 IPE/HU/000018) azonosítójú projekt keretében az Európai Unió LIFE programja támogatásával. A kiadvány tartalmáért kizárólag a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság a felelős, sem az Európai Unió intézményei és szervei, sem a nevükben eljáró bármely személy nem tehető felelőssé az abban foglalt információk esetleges felhasználásáért.

Gyönyörű, de kárt okoz az élővilágnak

Egy potenciálisan invázióssá váló növény, az indiai lóbusz (*Nelumbo nucifera*) jelent meg a Mártélyi Holt-Tiszán 2023-ban. A mártélyi vízi tanösvényen, közvetlenül a pallósr mellett kis kiterjedésben észleltük a növény jelenlétét. Az indiai lóbusz rendkívül erőteljes növekedésű növény, amely hatalmas leveleivel teljesen képes beborítani a nyílt vízfelszínt. Azóta többször is próbáltuk eltávolítani a területéről, de ez nem könnyű feladat. A lóbusz rhizómái, vagyis földalatti hajtásai 5-10 méterre is elágazó, kiterjedt hálózatot képeznek az iszapban. Tavasszal ezekből jönnek fel az újabb levelek és a virágok. Ahol már sikerült kiszedni a függőleges gyökérképleteket, ott elég jól visszaszorult, de a gyékényes szegélyében idén is sok hajtott ki. A nyár folyamán Albert András természetvédelmi őr önkéntesek (egyetemi hallgatók, Ifjú Kócsagőr Program résztve-

vője) közreműködésével két alkalommal is eltávolította a virágokat, a leveleket és a termés-kezdeményeket, majd kora ősszel több kollégánk közreműködésével az iszapban fejlődő hajtásokat is igyekeztünk kiszedni. Az indiai lóbusz virága szemet gyönyörködtető, de a hazai természetes élőhelyeken mégis nemkívánatos, idegenhonos növényfaj. Gyors terjedésre képes a számára kedvező klimatikus viszonyokkal rendelkező élőhelyen. Az előzőlőtt területeken kizoríthatja az őshonos növényeket, mint például a fehér tündérrózsát, a tündérfátyolt vagy a vízitököt, és megváltoztatja az élőhelyek vízdinamikai jellemzőit és tápanyagforgalmát. Reméljük, sikerül megakadályozni, hogy az állomány tömeges virágzásba kezdjen és nagy mennyiségű magot érleljen, mivel magjai akár 1300 évig is megőrzik csíráképességüket.

Foto: Puszkás József

Újra költött daru a Felső-Kiskunságban

A daru (*Grus grus*) Magyarországon jellemzően átvonuló faj, azonban időnként találkozhatunk átnyaraló, jóval ritkábban költő példányokkal is. Hazánk a faj költőterületének déli peremén helyezkedik el, ezért nálunk kifejezetten ritka fészkelő. A Kiskunságban, Kunpeszér határában található egy terület, amely a Daruköltő-turján nevet viseli – feltehetően az egykori költőhely emlékét őrzi e megnevezés. A költésre alkalmas mocsaras területek hiánya feltételezhetően korlátozza a hazánkban megtelepedő egyedek számát. A Felső-Kiskunságban az elmúlt években több helyen előfordultak átnyaraló, tavasszal-kora nyáron párban mozgó egyedek. A fészkelés gyanúja is felmerült, de nem volt bizonyítható. Idén is volt egy területvédő viselkedést mutató pár Apajon egy szikes mocsári élőhelyen, és 2025 április végén

végre sikerült a fészkekről drónfelvételt készíteni! A daru elsősorban a nyílt, de nehezen megközelíthető, állandó vízborítású, mocsaras, ingoványos területeken fészkel, ahol a vegetáció kellő mértékű takarást biztosít. Fészket vízínövényekkel, náddal, sással béleli, amelybe rendszerint kettő tojást rak. Apajon két fióka kelt ki, de csak az egyik érte meg a röpképes kort. Ezen az idén dokumentált költőhelyen a területkezelés a védett természeti területeken általános szabályozás szerint történik, így a költőhely környezete a teljes tavaszi és nyári időszakban zavarásmentességet élvez. Rövid videó az apaji darucsaládról:

Foto: Kazi Róbert

Gyógyul a Böddi-szék – elkészült a megkerülő-csatorna

A Kárpát-medence egyik legnagyobb jelentőségű időszakos szikes taván és vízgyűjtő területén célozza meg az eredeti vízviszonyok és a természetes élőhelyek helyreállítását a Pannon szikes vízi élőhelyek helyreállítása a Kiskunságban elnevezésű projekt, ami jelentős mérföldkőhöz érkezett. Megvalósult a projekt fő célkitűzése, azaz megépült és működik az V. számú csatorna Böddi-székét megkerülő új nyomvonala, melynek köszönhetően megnyílt a lehetőség a csatornával átszelt szikes tó medrének ökológiai szem-

pontok szerinti helyreállítására. Az V. számú csatorna és mellékcsatorna-rendszere a belvizek elvezetésére és öntözővíz biztosítására épült ki. A csatornát konkrétan a szikes tómeder középvonalán vezették keresztül, kettévágva ezzel a Böddi-szék medrét és akadályozva a természetes vízjárást. 2025-ben alternatív – természetvédelmi, vízügyi és gazdálkodási szempontból is optimális – nyomvonalon kiváltottuk a csatorna tómedret kettévágó hat kilométeres szakaszát az új csatorna kiépítésével, így a szikes élővilág

számára kedvezőtlen kémiai összetételű csatornavíz szállítása a tavat megkerülve történik ezután. A kiváltott csatornameder ökológiai szempontoknak megfelelő átalakítása jelenleg is zajlik. A beavatkozások hatásaként helyreáll az eredeti szikes tómeder egysége, a vizek természetes összegyülekezése és mozgása akadálytalanra válik, és nem érkezik több, a szikes tó ökoszisztémájára kedvezőtlen kémiai összetételű víz az V. csatornából.

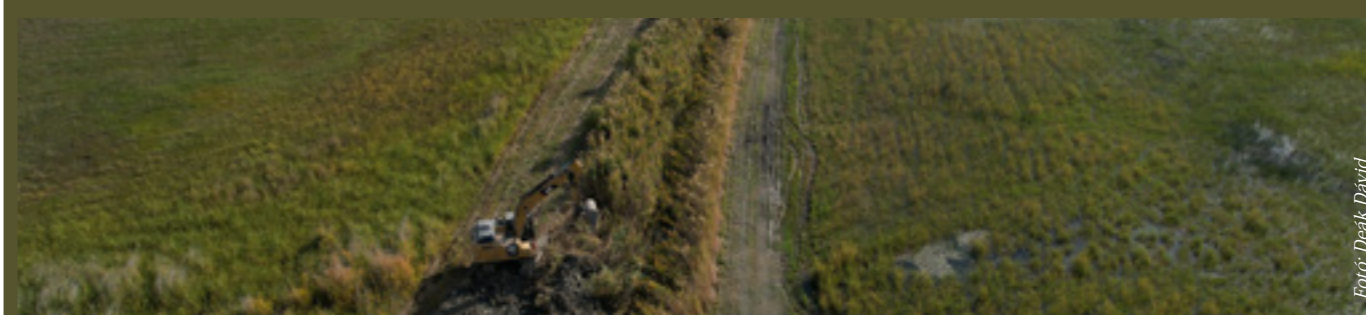

Foto: Deák Dávid

Fél évszázados a Kiskunsági Nemzeti Park – a homok és a szik birodalma

Kiss Mónika osztályvezető, Ökoturisztikai és Környezeti Nevelési Osztály

Idén különleges évfordulót ünnepel a hazai természetvédelem: ötvenéves lett a Kiskunsági Nemzeti Park. 1975. január 1-jén jött létre Magyarország második nemzeti parkjaként – azóta őrzi és bemutatja változatos élőhelyek, például a pusztát, a szikes tavak és a homokbuckák csodáit.

EGY ÁLOMBÓL SZÜLETETT...

A Kiskunsági Nemzeti Park alapítása egy nagyszabású és merész terv része volt. A hazai természetvédelem egyik legendás alakja, a 2018-ban elhunyt Rakonczay Zoltán az akkori Országos Természetvédelmi Hivatal elnöki posztjára kerülve elhatározta, hogy másfél évtized alatt öt nemzeti parkot hoz létre az országban. Az első a Hortobágyi Nemzeti Park volt, a másodikként pedig 1975-ben megszületett a Kiskunsági Nemzeti Park is. Az előkészítő munka oroszlánrészét dr. Tóth Károly erdőmérnök végezte, aki később 1991-ig vezette a nemzeti park-igazgatóságot. Kitartásának és jó kapcsolatteremtő képességének köszönhetően a helyi gazdálkodókkal és vezetőikkel is sikerült elfogadtatni a természetvédelem fontosságát. Így vált lehetővé, hogy a Kiskunság értékes területei védelmet kapjanak. Az 1975-re már végbement tájtalakítások miatt a Kiskunságban nem volt lehetőség a Hortobágyhoz hasonló, egy nagy blokkból álló terület kijelölésére, ezért alapításakor hat területegységből állt a Kiskunsági Nemzeti Park:

- Töserdő és a Tiszaug Holt-Tisza (mai nevén Szikra és az Alpári-rét – 382 ha),
- Kiskunsági szikes puszták (mai nevén Felső-kiskunsági-puszták - 11 030 ha),
- Kiskunsági szikes tavak (mai nevén Felső-kiskunsági-tavak - 3 903 ha),
- Fülöpházi homokbuckák (mai nevén

Fülöpházi-buckavidék - 1 665 ha),

- Izsáki Kolon-tó (mai nevén Kolon-tó - 2 728 ha), valamint
- Bócsa-Bugac buckavilága és a homokpuszták (mai nevén Bócsa-Bugac buckavilága és homokpusztái - 10 920 ha).

Az évek során újabb területeket csatoltak hozzá: 1990-ben az Orgoványi-réteket (3753 ha), 1996-ban pedig Miklapusztát (6241 ha) és a Peszéradaci-réteket (5757 ha). Így ma már kilenc egységből áll, összesen több mint 50 ezer hektáron elterülő természeti kincset őrízve.

A MOZAIKOS TÁJ VARÁZSA

Első pillantásra a Kiskunság csupán egy síkvidéki, helyenként homokbuckákkal tarkított tájnak tűnik. Am közelebről nézve igazán változatos mozaik. Szikes tavak csillognak a napsütésben, hullámzó homokbuckák szabdalgják a tájat vagy éppen apró vizes élőhelyek bújnak meg a kultúrtájban, nem beszélve az Alsó-Tisza-völgy vadregényes ártéri világáról. Ez a sokféleség adja a nemzeti park különleges jellegét. Nem egyetlen nagy egybefüggő terület, hanem szétszórt, mégis összekapcsolódó élőhelyek láncolata. Kiemelkedő természeti értékeinek elismeréseként az UNESCO Ember és Bioszféra (MAB) programjához illeszkedően 1979-ben a nemzeti park területének kétharmadát bioszféra-rezervátummá nyilvánították. A Kolon-tó, valamint

a Felső-Kiskunság szikes vízállásai és pusztái pedig a Ramsari Egyezmény keretében nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyeknek számítanak. A Kolon-tavat ezen túl hazánk egyetlen biogenetikai-rezervátumaként is számontartják. A nemzeti park részei emellett az Európai Unió természetvédelmi hálózatával, azaz Natura 2000 területekkel is átfednek,

A kanalasgémek (*Platalea leucorodia*) fészkelőállományának nagy része az Alföld vizes élőhelyein koncentrálódik (fotó: Molnár Péter)

ami szintén jelzi nemzetközi jelentőségüket. A Kiskunság fajgazdagsága lenyűgöző, mai ismereteink szerint több mint 12 ezer fajnak ad otthont. Ebből mintegy 1 800 a virágtalan és 1 300 a virágos növény, az eddig ismert állatfajok száma pedig legalább 8 800. A tüzök, Európa legnagyobb súlyú röpképes madara éppúgy megtalálható itt, mint a 20. században csaknem kipusztult rákosi vipera vagy a világon kizárólag a Duna-Tisza közén élő tartós szegfű.

Ha átutazunk a „Két víz közén”, nyugatról keleti irányban négy, egymástól markánsan elkülönülő nagy tájegységet tudunk felismerni: ezek a Duna menti síkság, a Turjánvidék, a Homokhátság és az Alsó-Tisza-völgy. Tegyük egy képzeletbeli sétát a Kiskunsági Nemzeti Parkban, ismerjük meg közelebbről, mi teszi különlegessé!

SZIKESEK A DUNA MENTI SÍKSÁGON

A Duna menti síkságon találjuk a nemzeti park három területét: a Felső-kiskunsági-pusztát, a Felső-kiskunsági-tavakat és Miklapusztát. Mindhárom terület más-más arcát mutatja meg a szikes élőhelyeknek. A Felső-kiskunsági-puszták az Alföld második legnagyobb szikes pusztája a Hortobágy után. A Duna egykori alacsony ártéri szintjén helyezkedik el. Mélyebb fekvésű területein kora tavasszal jellemzően még megjelenik a

felszíni víz, de a párolgás és a csatornák elszívó hatása miatt nyár elejére ezek eltűnnek. A szikes puszták növényvilágát a viszonylagos fajszegénység jellemzi, ami a kötött, rossz vízháztartású, magas sótartalmú talajok erős válogató hatásának köszönhető. A magasabb térszínek homokos, löszös felszínein még megmaradt zárt sztyepprétek két legjellemzőbb védett növényfaja az apró nőszirm és az agár sisakoskosbor. A sőtűró növényzet szintbeli tagozódását is megfigyelhetjük: legmagasabban az úrmös szikespusztát találjuk, a legmélyebb részekben található vaksziken és szikfokon bárányparéj és pozsgás zsásza tenyészik. A belvízrendezések előtt oly jellemző szikes mocsarakat és nádasokat ma már csak kis foltokban találjuk meg.

A nyílt, füves területekhez kötődő állatvilága is tükrözi a terület mozaikosságát. Itt is él hazánk legnagyobb védett pókja, a szongáriai cselőpók, vagy a pusztai gyalogcincér és a nagy tűzlepke. A nagyobb csatornák és halastavak adnak otthont a vidrának, a hátsabb részekben pedig ürgekolóniák élnek életüket. A szikes puszták kedvelt helyei a vonuló madaraknak. Már februárban megjelennek a bibicék, melyeket nagy godák, cankók, partfutók, pólingok követnek. Nagy csapatokban pihennek és táplálkoznak itt az észak felé vonuló nagy lilikek és nyári

Siker a tűzokvédelmi program

A hazai tűzokállomány több mint harmada, mintegy 600-620 példány a Kiskunságban él.

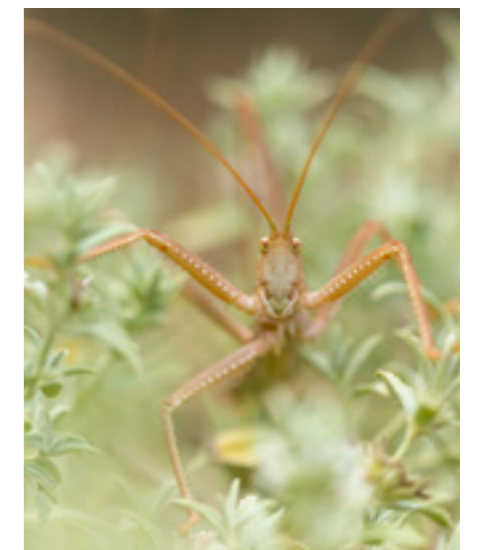
A puszták emblematisz madara nagy testtömege ellenére jól repül, manőverező-képessége azonban gyenge. Egyik legjelentősebb veszélyeztető tényezője a légvezetékekkel történő halálos ütközés. Egy Uniós LIFE projekt keretében a Felső-Kiskunságban mintegy 60 km légvezeték került földkabelbe a legjelentősebb tűzokélethez. A tűzokot fenyegető veszélyek elhárítása összetett feladat, ami a természetvédelem, a mezőgazdaság, valamint sok egyéb szakterület, köztük a vadgazdálkodók és az áramszolgáltatók együttműködését igényli.

ludak csapatai is. Két, nehezen megfigyelhető madár, az ugartyúk és a széki lile jelenléte adja meg a puszták igazi madártani értékét. A kisebb erdőfoltokban fészkel a kékvércse és a kerecsensólyom.

A délebbre található Miklapuszták a Solti-sík és a Kalocsai-Sárköz kistáj határán helyezkedik el. A 19. században végrehajtott folyamszabályozás itt is sokat változtatott a táj természetes arculatán. A korábban jellemző vízvívág helyén hazánk talán legkaraktersőbb formakincsű, folyóvízi eróziós formákkal tagolt, ugyanakkor sekély időszakos

A tüzök (*Otis tarda*) világállománya összességében csökkenést mutat, Közép-Európa az egyetlen régió, ahol a több évtizedes és határon átnyúló védelmi intézkedéseknek köszönhetően növekedést tapasztalhatunk (fotó: Vajda Zoltán)

A fűrészlábú szöcske (*Saga pedo*) az eddigi ismereteink szerint leginkább közép-hegységi elterjedésű faj. Ennek ellenére egy kisebb elszigetelt populációja él nálunk Bugacon (fotó: Molnár Péter)

A batla (*Plegadis falcinellus*), ez a gyönyörű íbiszfélé, ma már ritka költőfajaink közé tartozik (fotó: Bártol István)

Fátyolos nőszirm (Iris spuria) mező a Peszéradacsi-réteken (fotó: Dr. Mizsei Edvárd)

vizekkel tarkított pusztasága jött létre. A **Felső-kiskunsági-tavak** területén található szikes tavak és mocsarak nemzetközi szinten is kiemelkedően fontos élőhelyek. A Duna egykori mélyártéri sávjában több száz hajdani szikes tóról van tudomásunk. Mára ezek jó része kiszáradt, vagy csak a kora tavaszi időszakban van bennük víz. A legnagyobbak – Kis-rét, Zab-szék, Büdös-szék, Kelemen-szék, Fehér-szék – ma hazánk és a nemzeti park legértékesebb szikes tavai. Annak ellenére, hogy a szikes tavak magas sótartalma és rendszeres kiszáradása nem mindennapi körülményeket biztosítanak az itt élő állatok számára, az alkalmazkodni tudó fajok nagy tömegben el tudnak szaporodni. A Duna-völgy szikes tavai vízimadarak tömegeinek nyújtanak fészkelő-, táplálkozó- és pihenőhelyet. Költési időben rendszeresen találkozhatunk itt a szikes tavak karakterfajával, a gulipánnal és a gölyatöccsel.

TURJÁNVIDÉK

A Homokhátság és a Duna-völgy találkozási vonalánál fekvő, lápok, mocsarak, láprétek alkotta Turjánvidék a múltbéli rendszeres és tartós vízborításnak és a tájhasználatnak köszönheti, hogy a mai napig fennmaradhatott természetközeli állapotában. A **Peszéradacsi-rétek** kissé magasabb térszintjein találjuk a védett terület legfajgazdagabb élőhelyeit, a lápréteket. A vízrendezéseket követő lecsapolások eredményeként bekövetkező talajvízszint-csökkenéssel párhuzamosan az üde láprétek rovására teret nyertek a kékperjés vagy kiszáradó láprétek. Tavasszal bontják jellegzetes szirmaikat a védett terület legértékesebb virágai, a kosborok. A gyakoribb fajok mellett – mint az agár sisakoskosbor, pókbangó, mocsári kosbor, vitézkosbor, hússzínű ujjaskosbor vagy a szünyoglábú bibircsvirág – olyan ritkaságokra is bukkanhatunk, mint az illatos bibircsvirág, a légybangó vagy a szarvas bangó. Májustól hozza ibolyáskék virágát a szibériai nőszirm és a fátyolos nőszirm. A lápréteken az ős közleledtét jelzi a kornistárnics virágza.

Sok olyan lepkefajnak találjuk meg itt a stabil állományát, amelyek máshol már a kihalás szélére sodródtak, ilyen például a szürkés hangyaboglárka. A Duna–Tisza köze szinte minden gyíkfaja előfordul itt, még a

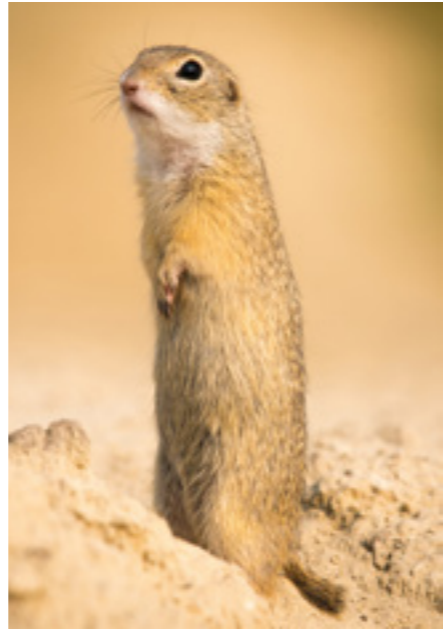
jégkorszaki maradványfajként nyilvántartott elevecsülő gyík is. A terület és egyben Európa egyik legritkább kígyója a rákosi vipera. A **Kolon-tó** mára erősen benádasodott, előregedő mocsár, csak mesterségesen kialakított nyílt vízfelület található benne. Ezek a nyílt vizek adnak otthont többek között a fehér tündérrózsának. A tavat láp- és mocsárrétek, nedves kaszálók, nyugati oldalán a Bikatorok erősen tagolt homokpusztagyepes buckavideké szegélyezi. A tó két, a természetvédelem számára igen fontos halfajnak is otthont ad. Egyik az alig 8-10 cm-re megnövő lápi póc, a másik a régen igen gyakori, de mára megirtult réti csík. Sokáig itt, az avas nádasban volt hazánk egyik legnagyobb fülemülesitke költőállománya, ám számuk az elmúlt években sajnos csökkenést mutat. Némi szerencsével április közepétől június végéig megfigyelhetjük a szórványos előfordulású lápi álarcos-szitakötő egyedeit is.

TÉRDIG A HOMOKBAN

A Homokhátság Közép-Európa egyik legnagyobb homokvidéke, melynek alapja a több tízezer évvel ezelőtt itt folyt Ős-Duna hordaléka. A szél formálta táj felszínét homokpusztai gyeptársulások és borókás-nyáras erdők borítják. Az alig 2000 hektáros **Fülöpházi-buckavidek** egykor vizekben is gazdag volt, aminek

Az egykori erdőssztyepp táj arculatát idézik a nyáras-borókás foltok a Fülöpházi-buckavidéken (fotó: Daróczy Csaba)

Az ürge (Spermophilus citellus) több értékes, ritka ragadozómadarunk, mint például a kerecsensólyom és a parlagi sas egyik fő táplálékát jelenti (fotó: Kiss Imre)

ma már sajnos csak a nyomait láthatjuk. A térséget sújtó csapadékhiány és a talajvízszint drasztikus, akár 9 métert is meghaladó csökkenése miatt hosszú ideje szárazon állnak a Kondor-tó, a Szívós-szék, a Hattyú-szék és a Szappan-szék tómedrei. Élővilága sok kihívásnak van kitéve: a kevés csapadék, nyáron akár 60 fokig felmelegedő talajfelszín, az alacsony humusz- és magas mérszertartalmú talajok mind olyan környezeti feltételek, amihez csak kevés faj tudott alkalmazkodni.

Májusban lélegzetelállítóak a hullámzó árvalányhajmezők, itt tenyészik a kék szárnyszerű és a kistermetű félcserje, a heverő naprózsa.

Állatvilága is változatos, de fajösszetételét alapvetően szintén az extrém környezeti feltételek határozzák meg. Nem meglepő, hogy a sivataghoz hasonló életmódot folytató rovarokat találunk itt. Ilyen például az önbeásósáska, a különböző hangyaleső fajok vagy az öves homokfutrinka. A hazai madárvilág legszínesebb fajai közül itt is él a sárgarigó, a szalakóta és a gyurgyalag.

A széki lile (Charadrius alexandrinus) Magyarországon veszélyeztetett fészkelő madárfaj, alig néhány pár költ a Felső-kiskunsági-tavakon (fotó: Dr. Kalotás Zsolt)

Az **Orgoványi-rétek** egykor mocsarakkal, láprétekkel, nedves kaszálókkal, szikesekkel és homokbuckákkal tarkított arculata kedvezőtlen irányban alakult át az elmúlt évtizedekben. A III. számú Kolon-tavi-övcساترنا 1960-as években történt megépítése a terület felszíni vizeinek elvezetését, és a talajvizek szintjének süllyedését eredményezte.

Bócsa-Bugac buckavilága és homokpusztái domborzatát tekintve is igen változatos. A felszínét borító futóhomokot a szél egykor két nagy buckavonulatba rendezte. A buckákat északkeleti irányban a bugaci pusztá váltja fel, a terület azonban itt sem teljesen sík. Bugac nemcsak természeti értékek őrzője, sokkal több annál: kultúrtörténetünk egy darabjának - a szilajpásztorokodás és a tanyasi gazdálkodás emlékeinek – a hordozója. A külterjes állattartás évszázadokon keresztül hatással volt a tájra, ami nagyban befolyásolta a terület ökológiai viszonyait.

VADREGÉNYES ÁRTÉR

A nemzeti park legkisebb területe a **Szikra és az Alpári-rét**. Napjainkban itt lelhetjük fel azokat a tájképi és természeti értékeket, amelyek a folyószabályozás előtti időkre voltak jellemzők a Tisza mentén.

A Szikrai és az Alpári Holt-Tisza gyéké-

Sziki ballagófű a Zab-széken (fotó: Molnár Péter)

nyes-kákás partjait a nyíltabb vizeken a tündérrózsás-sulymos hínártársulások váltják fel. A magasabb térszinteken a galériaerdőkben évszázados tölgyek és matuzsálemi kort megért fehérynarak élnek. Az idős erdők az odúlakó fajok – denevérek, fakopáncsok – otthona.

Sajnos a hullámterekben bőven terjednek a behurcolt, tájidegen növényfajok. Elszaporodásuk sokszor olyan tömeges, hogy teljesen ki tudják szorítani a természetes növénytakarót. Még felsorolni is hosszú az itt előforduló, nemkívánatos fajok: gyalogakác, amerikai kőrös, zöld juhar, süntök, vadszőlő fajok, parti szőlő. A vizek sem mentesek az inváziós fajoktól. A süllő, csuka, ponty mellett a holtágokban nagy tömegben tud elszaporodni a fekete törpeharcsa és az ezüstkárász is.

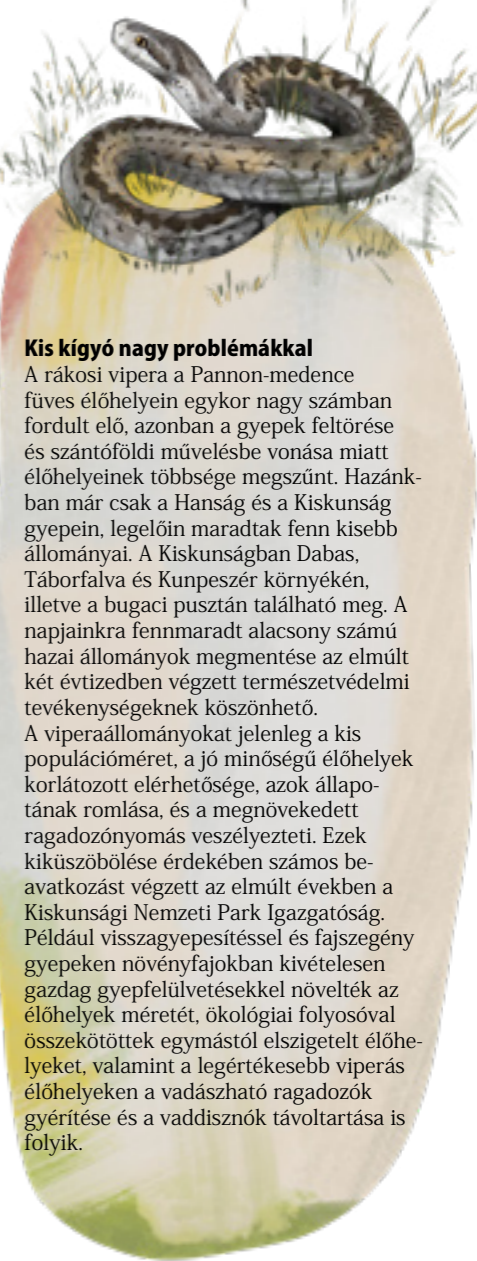
KEDVEZŐTLEN VÁLTOZÁSOK

A Kiskunság magán viseli az emberi tájtalakító tevékenységek és a klímaváltozás hatásainak a nyomát. A csökkenő csapadékmennyiség, a felszín alatti vizek kitermelése, a csatornákkal történő vízelvezetés, a talajba szivárgó vizek mennyiségét csökkentő tájhasználat, a növekvő párolgás, valamint a nagy kiterjedésű faültetvények létesítése ebben a korábban zárt erdőtakarót nem hordozó térségben mind-mind szárazodáshoz és a vizes élőhelyek eltűnéséhez vezettek. A jobb vízellátottságot igénylő buckaközi zárt sztyepprétek, a szürkekákás és serevényfűzes gyepek, a kékperjés láprétek, a zsembéksásosok és a láperdőfoltok nagy része már a múlté. A mély, szélkífúvásos helyeken kialakult szikes tavak többsége teljesen kiszáradt, medrik elvesztette szikes jellegét.

Napjaink egyik elengedhetetlen természetvédelmi feladata, hogy az éltető vizet visszaadjuk a tájnak, vagy ha már ott van, akkor ne engedjük el és tartsuk meg a mélyfekvésű területeken. Települési és vízgyűjtő szintű, természetközeli megoldásokon alapuló, fenntartható, a természetes vízmegtartó megoldásokat előtérbe helyező vízgazdálkodásra van szükség. A tájhasználat minden ágában a megváltozott klímavizonyokhoz való alkalmazkodásra kell helyezni a hangsúlyt, legyen szó a legeltetésről, a kaszálással való réthasznosításról, a szántógazdálkodásról vagy az erdőművelésről.

Homokpuszták ritkasága, a sarkantyús fészkekbogár kék szárnyszerűen (fotó: Kolon-tavi fotóarchívum)

Kis kígyó nagy problémákkal

A rákosi vipera a Pannon-medence füves élőhelyein egykor nagy számban fordult elő, azonban a gyepek feltérése és szántóföldi művelésbe vonása miatt élőhelyeinek többsége megszűnt. Hazánkban már csak a Hanság és a Kiskunság gyepein, legelőin maradtak fenn kisebb állományai. A Kiskunságban Dabas, Táborfalva és Kunpeszér környékén, illetve a bugaci pusztán található meg. A napjainkra fennmaradt alacsony számú hazai állományok megmentése az elmúlt két évtizedben végzett természetvédelmi tevékenységeknek köszönhető.

A viperaállományokat jelenleg a kis populációméret, a jó minőségű élőhelyek korlátozott elérhetősége, azok állapotának romlása, és a megnövekedett ragadozónyomás veszélyezteti. Ezek kiküszöbölése érdekében számos beavatkozást végzett az elmúlt években a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság. Például visszagyepesítéssel és fajszegény gyepeken növényfajokban kivételesen gazdag gypfelülvetésekkel növelték az élőhelyek méretét, ökológiai folyosóval összekötötték egymástól elszigetelt élőhelyeket, valamint a legértékesebb viperás élőhelyeken a vadászható ragadozók gyérítése és a vaddisznók tövöltartása is folyik.

ÉLMÉNYEK MINDEN KOROSZTÁLYNAK

A nemzeti park célja nemcsak a természeti értékek őrzése, hanem azok bemutatása is. A nemzeti park-igazgatóság által működtetett tanösvények, interaktív kiállítások, vezetett tematikus túrák, erdei iskolák és környezeti nevelési programok lehetőséget kínálnak arra, hogy bárki testközelből tapasztalja meg a Kiskunság különlegességeit. Egy kirándulás itt igazi időutazás: egyszerre vezet vissza a pusztá múltjába, és mutat rá a jövő kihívásaira. A szikes tavak sóvirágzásától a homokdűnék hullámszásán át a szürkemarhagulyák kolompiszaváig minden mozzanat arról mesél, mennyire törekeny, mégis mennyire gazdag ez a táj. Az ötvenéves mérőöldkőnél egy pillanatra megállva nem csak a múltat ünnepeljük, előre is kell tekinteni. A klímaváltozás, a vízhiány, az inváziós fajok terjedése és az élőhelyek átalakulása mind komoly kihívást jelent. A természetvédők, kutatók, döntéshozók a társadalom támogatásával karöltve kizárólag együtt tehetnek azért, hogy ez a különleges világ újabb ötven év múlva is élő maradjon. Tartson velünk a homok és a szik birodalmába – fedezze fel, óvja és ünnepelje velünk a Kiskunság kincseit!

Kaszálás védett gyepeken – gyakorlati tudnivalók

Turny Zoltán KNPI Gyepvédelmi Tanácsadó Szolgálat, Lóránt Miklós tájegységvezető

Fotó: KNPI archívum

A kaszálás a füves élőhelyeket rövid idő alatt jelentősen átalakítja, ami sok élőlény számára felér egy természeti katasztrófával. Ez olyan jelentős beavatkozás a gyepterületeken, melynek során tekintettel kell lennünk az élővilágra is, hogy a természetkímélő gazdálkodás megvalósuljon.

Védett természeti területeken, Natura 2000 gyepeken, valamint egyes agrár-környezet-gazdálkodási (AKG) támogatással érintett gyepterületeken a természetkímélő kaszálás egyik jellemzője, hogy időben és térszerkezetében sok szempontot figyelembe vevő kaszálási rendnek kell megfelelni.

Az aszályos, csapadékhiányos években különösen égető kérdés, hogy a védett gyepeken mikor lehet legkorábban kaszálni, és miért szükségesek a korlátozások? A gyakrabban felmerülő kérdésekre igyekszünk most választ adni.

Miért más a mai kaszálás, mint régen?

Az évmilliók során kialakult állat- és növényfajok egy része a régmúltig együtt tudott élni a gyepek hagyományos használatának ritmusával. Néhányuk fennmaradásának éppen hogy kedvezett a legeltetett állatok

jelenléte, melyek a már kipusztított vadon élő nagytestű növényevők szerepét vették át. A Kárpát-medencében egykor a legeltetésre alapozott, rideg állattartás volt jellemző a 19. század végéig. Később az istállózó tartás terjedésével és az ehhez szükséges téli takarmány biztosítása miatt a kaszálással hasznosított gyepek is megjelentek. A kézi kaszálás kisebb területeken, jóval lassabb ütemben zajlott, nem volt olyan alapos és gyors folyamat, mint a mai, egyre fejlődő gépekkel végzett változata. A modern, gépi kaszálás rövid idő alatt egy több tíz hektáros füves élőhelyet változtat át szinte élettelen területté. Ilyen léptékű változashoz a legtöbb állatfaj nem tud alkalmazkodni. Nincs idejük és terük elbújni, vagy fiókáikat elvezetni. A kézi kaszálás idejében a nehezebben elérhető helyekre sokszor csak a nyár végén értek el, így a késői magérlelő növények ott magokat tudtak teremni. Mára a

növények közül csak a rövidebb érési idejű és sarjadással is magérlelésre képes növények tudnak magot érlelni és ezáltal szaporodni egy kaszált gyepeken. De így jár számos rovarfaj is, melyek fejlődéséhez, átteleléséhez elszáradt növényi szárak, szálak szükségesek.

Miért szükséges a kaszálás korlátozása?

A kaszálás térbeli és időbeli korlátozásának célja az élővilág védelme. Búvósávok, vagy még inkább nagyobb, foltszerű bolygatás-mentes területek meghagyásával számos védett növény- és állatfaj túlélését és szaporodását lehet segíteni. Emiatt a Natura 2000 területeken a táblák 5-10 %-án kötelező a kaszátlan hagyásterületek kialakítása.

Fontos, hogy a kíméleti területek kellően nagyok, és a munkálatok során, valamint azt követően is háborítatlanok legyenek, mert csak így érik el valódi céljukat. Ezt a minimum 6 méter szélességű sávok, vagy foltok tudják megvalósítani, az 1-2 méteres csíkok nem.

A kaszálás időpontja is kulcsfontosságú a gyepek élővilága szempontjából. Különösen

Tisztítókaszálás védett vagy Natura2000 gyepeken

Nem minden gazdálkodó számol azzal, hogy a tisztítókaszálás vagy szárzúzás is kaszálásnak minősül a védett és Natura 2000 gyepeken. Ha a gyepterületet nem teljes egészében inváziós fajok borítják, az ilyen munkafolyamatoknál is szükségesek a hagyásterületek. A tisztítókaszálás a legtöbb természetközeli gyepeken sokszor indokolatlan természetvédelmi és legtöbbször gazdasági szempontból is. Például egy nyílt homokpusztagyepen a munkagépek felsérthetik a laza talajt és így a selyemkórónak vagy más inváziós növényfajnak terjedését segítik elő. A kaszálás időpontja kulcsfontosságú a gyepek élővilága szempontjából.

A kézi kaszálás lassabban, kisebb területeken zajlik, nem olyan drasztikus és gyors, mint ha géppel végzik (fotó: Turny Zoltán)

A sakkáblalepke nyár elején rajzik, hernyói fűféléken élnek. Állománya különösen érzékeny a rosszul időzített kaszálásra (fotó: Turny Zoltán)

A hamvas rétihéja fióka sikeres kirepüléséhez nagyon gyakran védelmi intézkedésekre van szükség a költőhely körül történő legeltetés, kaszálás és aratási munkák során (fotó: Turny Zoltán)

igaz ez a földön költő madárfajokra, mint például a haris, a túzok, a réti fülesbagoly vagy a hamvas rétihéja. Szaporodási ciklusuk legérzékenyebb része a kotlás és a fiókanevelés, melyből a tojásos időszak egybeesik az igen értékes, nagy beltartalommal rendelkező anyaszéna (első kaszálék) tavaszi betakarításával. Így a réteken fészkelők azévi fészkelési szintje nélkül elpusztulnak, az évek során az állományuk pedig felmorzsolódik. Ezekre a speciális füves élőhelyeken költésük védelme nagyban biztosítható, ha az első kaszálást későbbi időpontban valósítják meg.

Ezért több védett gyepterületen a kaszálás legkorábbi kezdő időpontja is meghatározott, és kötelező a gazdálkodókra nézve. A Natura 2000 területek közül csak azokra érvényesek e korlátozások, amelyek védettek is egyben.

Gyepgazdálkodási szempontból a korán kaszált, tavaszi széna kiesése kedvezőtlen. Emiatt születtek meg a különböző kompenzációs megoldások, melyek a speciális élőhelyigényű fajok jellemző füves élőhelyein, szaporodóhelyein pályázhatóak meg a gazdálkodók számára és ellensúlyozzák a gazdasági hátrányt.

A fokozottan védett hamvas rétihéja a nyílt, mozaikos élőhelyek, gyepek és szántóterületek ragadozó madara (fotó: Hencz Péter)

Madárvédelmi területeken tehát a július előtt végzett kaszálás jellemzően a természeti értékek jelentős sérelmével jár. Ugyanakkor a jelentős idő- és térbeli korlátozások csak kiemelt jelentőségű területeken, így például a speciális igényű fajok élőhelyein indokoltak. Az általános természetvédelmi szempontok a terület adottságaitól nagymértékben függenek.

Általánosan elmondható, hogy egy fokozatosan, lassú és több ütemben megvalósuló és a természetvédelmi szempontokat is szem előtt tartó kaszálási mód megoldást adhat a gazdálkodási és természetvédelmi szempontok összehangolására, ahogy az történt az agrártechnológiai módszerek robbanásszerű fejlesztését megelőzően.

A modern, gépi kaszálás rövid idő alatt akár több tíz hektáros füves élőhelyet változtat át szinte élettelen területté. A képen látható alternáló kasza kevésbé káros az élővilágra (fotó: Turny Zoltán)

A kaszálás jövője a szárazodó alföldi tájakon

Az éghajlatváltozás következtében egyre fokozódó nyári hőség és hosszabb aszályos időszakok a gyepek állapotát is rontják. A szárazodó gyepeken végzett kaszálás gazdaságilag, valamint a gyepek megújulása és a talajélet szempontjából is kifejezetten kedvezőtlen. Az olyan védett vagy AKG vállalással érintett területeken, ahol természetvédelmi érdeket nem sért, lehetőség van arra, hogy eseti jelleggel és megfelelő természetvédelmi indokkal az illetékes nemzetipark-igazgatóság engedélyezze a kaszálás idejének előrébb hozását.

Hosszú távon azonban ez nem megoldás, mivel így a földön fészkelő fajok megmaradt állományait is elpusztítjuk. Ökológiai és gazdasági szempontokat figyelembe véve is sokkal jobb az alföldi szárazodó gyepeket kímélő legeltetéssel hasznosítani, az állatállományok lehetséges csökkentése mellett. Az egyre kevésbé produktív szántókon pedig szalastakarmányok termelése mentesítheti a kaszálókon már egyre nehezebben megtermelhető téli takarmányt.

Letölthető kiadvány a Natura 2000 területek természetkímélő gyepgazdálkodásáról:

Élhet-e még szöcskegér a Kiskunságban?

Írta: Balázi Péter – Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, Kiss Mónika – Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság

A magyar szöcskegér (*Sicista trizona trizona*) a legvesélyeztetettebb hazai állatfajok közé tartozik, ezért védelmére kiemelt figyelmet kell fordítanunk. Az elmúlt közel két évtizedben – a 2006-os „újrafelfedezése” óta – intenzív kutatás folyik a faj megőrzése érdekében a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság Dél-Borsodi Tájegységében. Ez, a 2025-ben az Év Emlősének is megválasztott rágcsáló a múlt században még a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság több pontján is előfordult, de jelenleg nincs tudomásunk itteni előfordulásáról.

A magyar szöcskegérnek jelenleg mindössze egyetlen állománya ismert Magyarországon, és ez a populáció a Borsodi-Mezőségen található. A szomszédos országok közül is már csak Romániában él ez a faj, ráadásul ott is egy viszonylag kis kiterjedésű, Kolozsvár melletti gyeves élőhelyen. Viszont ez nem a hazánkban élő trizona törzsalak, hanem az erdélyi szöcskegérnek (*S. trizona transylvanica*) is nevezett alfaj. Tehát a faj két ismert jelenlegi élőhelye két külön alfajnak az otthona! Korábban sokféle előfordult Magyarországon ez az apró rágcsáló, ráadásul a mai határainkon kívülről ismert volt még Ausztriából, Szlovákiából, Szerbiából és természetesen Romániából is. A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság működési területéről az utolsó ismert előfordulása a Duna-Tisza közéről, Bajáról származik. Itt 1971-ben mutatták ki bagolyköpetből, korábban pedig a Felső-Kiskunságban, Apaj környékén gyűjtötték. A fajnak 1936 után sokáig egyetlen élő példányát sem fogták Magyarországon, mígnem 2006-ban, a Borsodi-Mezőségen sikerrel jártak a Bükki Emlőstani Kutatócsoport Egyesület szakemberei. Kinézetében (és szinte csak kizárólag abban) nagyon hasonlít a széleskörűen elterjedt pirók erdeiegerhez (*Apodemus agrarius*), ezért az emberek sokszor hit-

lenkedve fogadják, hogy hozzájuk nem ilyen egér ment be a kamrába vagy éppen nem ilyet hozott haza a macska. Jelen tudásunk szerint ennek az állatnak a világgállománya (vagyis a borsodi-mezőségi és a kolozsvári együttesen) nagyobb veszélyben van, sérülékenyebb, mint a méltán féltett tűzokunké vagy éppen a kerecsensólyomé. Ebben hasonlítanak földikutyáinkra (*Nannospalax spp.*) is. Épp ezért hatalmas felelőssége van az itt tevékenykedő kutatóknak és természetvédelmi szakembereknek, hogy ne jusson ez az aranyos rágcsáló az óriásalka vagy éppen a múlt októberben hivatalosan is kihalttá nyilvánított vékonycsőrű póling sorsára. A megőrzésük viszont nem lehetséges anélkül, hogy ne ismerjünk a faj életmódját, a populációjának méretét és változásait, a genetikai jellemzőit, az elterjedését, valamint a fennmaradását veszélyeztető tényezőket.

Ugrik, mint a szöcske?

A szöcskegér név eléggé megtévesztő. Egyrészt, mivel a faj valójában nem is az egerek, hanem az ugróegerfélék (*Dipodidae*) családjának egy igen ősi nemzetségébe tartozik. Ennek ellenére mégis olyannyira nem tud ugrani, hogy még egy 5 literes vödörből sem tud kijutni. Ezt ki is használják a kutatók az állat keresése során. Mivel rendkívül rejtett életmódú, a felszínre eléggé rendszertelenül, akkor is majdnem kizárólag éjszaka látogató emlősfajról van szó, ahhoz, hogy jelenlétét bizonyítani lehessen, élvefogó csapdákkal kell túljárni az eszén. Ehhez elég annyi, hogy egyszerű vödörket ásunk le a talajszintig, amelyekbe ezután beleesnek az itt mozgó kisebb állatok. A jobb ugróképességük ki is tudnak jutni ezekből a vödörből,

A szöcskegér bundája sárgás- vagy szürkésbarna színű, a farka mindig hosszabb a testénél (fotó: Cserkész Tamás)

A faj egykori és mai elterjedése (forrás: Cserkész T. (2021) Ismertjük meg a titokzatos szöcskegeret! - Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest)

Fotó: Cserkész Tamás

A pirók erdeieger gesztenyebarna színű, rövidebb farkú és csupaszfülű, egyértelműen megkülönböztethető a szöcskegértől (fotó: Cserkész Tamás)

ám a szöcskegér nem, mivel a megfigyelések szerint 15 cm-nél nem tud nagyobbat ugrani.

Nem mindegy, milyen a gyepek

A magyar szöcskegér többféle növénytakarásban is előfordulhat, megtelepedésének egyik legfontosabb feltétele azonban a nem kaszált, magas, de még inkább sűrű gyeptelepítés megléte. Az eddigi tapasztalatok alapján a marhalegelőkön előforduló háborítatlan, gyomos, bogáncsos vagy mezei aszatos foltokat kedveli, vagy legalábbis ide szorult vissza. Nem tolerálja a terület kaszálását (különösen géppel) vagy éppen a túlleltetését, így nem tud megmaradni az évente golfpálya simaságúra „legeltetett” területeken sem. Hasonlóképpen kerül a nádas, siska nádtípusos foltokat és a becsérjésedett részeket is.

A szöcskegér ma ismert élőhelyeinek egy része még mindig szántóként van nyilvántartva, így azok hiába gyeperedtek már be az elmúlt évtizedekben, bármikor feltörhetik őket. A fajnak csak egy ismert populációja maradt fenn Magyarországon, így ha ez véletlen vagy szándékos események miatt kipusztul, akkor eltűnik hazánkból a szöcskegér. Ráadásul, ugyan az elmúlt években több, mint egy tucat élőhelyfoltban sikerült megtalálni ezt a fajt, ennek ellenére még mindig nem ismert a pontos borsodi-mezőségi elterjedése. Ezért annak a veszélye is fennáll, hogy esetleg még számunkra ismeretlen élőhelyei semmisülnek meg vagy számára kedvezőtlenül alakulnak át még azelőtt, mielőtt felfedeznénk őket.

2025-ig az ismert élőhelyei kizárólag a Borsodi-Mezőség Tájvédelmi Körzet határain belül voltak, de idén májusban a védett területen kívül is sikerült megtalálni a fajt! Ez újabb feladatot rótt a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságra, mint a térség természetvédelmi kezelőjére, amely eddig is mindent megtett a „szöcskegeres területek” megőrzése érdekében. Ezeket a gyepeket a természetvédelmi, egyszersmind a mezőgazdasági kezelést szarvasmarhákkal történő kíméletes legeltetéssel, annak is elsősorban pásztoroló módjával lehet végezni. Sajnos ez napjainkban visszaszorulóban van a Borsodi-Mezőségen is. Az eddigi tapasztalatok alapján a tartósan száraz időjárás és az élőhelyek gépi kaszálása a populációméret csökkenését eredményezik. Ezért ha a szöcskegér bizonyítottan vagy potenciálisan előfordul a területen, akkor azon a kaszálást nem szabad engedélyezni.

Rátalálhatunk még a Kiskunságban?

A faj fennmaradása érdekében rendkívül megnyugtató lenne, ha a magyar szöcskegér további populációi kerülnének elő az ország más területeiről, korábbi élőhelyeiről is. Bár a Kiskunság szárazodó pusztáiról sajnos minden bizonnyal már eltűnt ez a faj, viszont a reményt azért még nem teljesen adtuk fel, hogy hátha mégis nyomára bukkanunk ennek a rejtőzködésben egyébként kiváló kis rágcsálónak. Ezért a KNPI Természetmegőrzési Osztályának munkatársai 2020-ban részt vettek a Borsodi-Mezőségen egy „szöcskegér-tá-

Szöcskegér-élőhely a Borsodi-Mezőségen (fotó: Cserkész Tamás)

Genetikai mintavétel egy vödörrel megfogott egyedből (fotó: Mészáros Tímea)

Vadkamerák segítségével is figyelik a szöcskegegek aktivitását (fotó: Fuisz Tibor)

borban”, hogy az itt szerzett tapasztalataikat fel tudják használni a későbbi kutatómunka során.

2022-2024 között a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság természetvédelmi őrök és zoológiai felügyelői vödörrel történő módszerrel keresték az Apaj és Baja melletti gyepeken a fajt, de eddig nem jártak sikerrel. A borsodi-mezőségi tapasztalatok alapján a csapdázással végzett felmérések májusban a legeredményesebbek, ekkor sikerül a legtöbb szöcskegeret fogni. Ez a párszázalékos sikernek köszönhető, ilyenkor a hím szöcskegegek sokkal aktívabbak.

2024 kora tavaszán a Bükki, a Duna-Ipoly és a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságok kollégái közösen jártak be olyan élőhelyeket a Felső-Kiskunságban, valamint Bugac és Baja térségében, amelyek potenciálisan akár még alkalmasak lehetnek a szöcskegér számára. Azokra a területekre koncentráltak, amelyeknek a közeléből korábban volt előfordulási adata a fajnak. Sajnos ezek többsége mára olyan változásokon esett át, hogy szinte biztosan kijelenthető, gyakorlatilag a nullával egyenlő az esélye a szöcskegér jelenlétének. Egy-két helyszín azonban még adhat okot halvány bizakodásra.

Segítséggül hívjuk a baglyokat

A ritka és nehezen észlelhető, kis termetű fajok esetében, mint amilyen a szöcskegér is, ugyan tudtukon kívül, de a baglyok kiváló „kutatótársaink” lehetnek. A bagolyköpet-elemzés ugyanis kifejezetten hatékony módszer egy-egy rágcsálófaj jelenlétének kimutatására. Ha a szöcskegér jelen van a bagoly vadászterületén, akkor nagy valószínűséggel zsákmányul is fog esni, azaz a köpetből kimutatható lesz. A Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság ezért a közeljövőben mesterséges gyöngybagolyládákat helyez ki a szöcskegérnek alkalmasnak ítélt területekre. Ezzel két legyet üt egy csapásra: egyrészt újabb költőhelyeket biztosít ennek a fokozottan védett bagolyfajnak, másrészt az odúkból és közelükből összeszedett köpetek elemzése egyszer talán azt az örömdetes hírt fogja hozni, hogy újabb szöcskegér-populációt fedezünk fel az országban.

Adatlap - magyar szöcskegér (*Sicista trizona trizona*)

- A magyar szöcskegér az alig legeltetett száraz gyepek rágcsálója.
- Vegyes táplálkozású: rovarokat, pókokat, hernyókat és növényi részeket egyaránt fogyaszt.
- Bundája színe sárgás- vagy szürkésbarna színű. Hátán egy fekete csík fut végig, amit egyes példányoknál – két oldalról – világos sáv határol.
- A fark hossza (56–72 mm) mindig nagyobb a testhossznál (45–59 mm), a fül szőrös és fekete foltos.
- Tömeg: 3,5–14,6 g (átlag 7,7 g)
- Évente mindössze egyszer 3-6 utódot ellik.
- Föld alatti üregében téli álmot alszik. Számára kedvezőtlen időjárás esetén nyáron is nyugalomra vonulhat.
- Hazánkban fokozottan védett, pénzben kifejezett természetvédelmi értéke 1 millió forint. Az IUCN besorolása alapján globálisan veszélyeztetett faj.

A magyar szöcskegér kutatása és megőrzése a Bükki Nemzeti Park Igazgatóság, a Magyar Természettudományi Múzeum és a Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. együttműködésében, valamint a Bükki Emlőstani Kutatócsoport Egyesület segítségével az Európai Unió LIFE Programjának, a LIFE IP GRASSLAND-HU (LIFE17 IPE/HU/000018) projektnek a támogatásával valósul meg.

A LIFE IP GRASSLAND-HU projekt célja a füves élőhelyek és az ezekhez kötődő fajok – köztük kiemelt célként a magyar szöcskegér – természetvédelmi helyzetének javítása és hosszú távú megőrzése. A LIFE IP GRASSLAND-HU (LIFE17 IPE/HU/000018) projekt az Európai Unió LIFE Programjának támogatásával valósul meg. További info: <http://www.grasslandlifeip.hu>

Vizeselőhely-rekonstrukciók hatása a kétéltűekre a Felső-Kiskunságban

Írta: Wenner Bálint biológus

Helyreállított láptó (fotó: Dr. Mizsei Edvárd)

Az alföldi vizeselőhelyek eltűnésének ellensúlyozása, valamint a lápi élőhelyek kiterjedésének növelése érdekében 13 helyszínen összesen 23 láptómedencét állítottunk helyre kotrással a Felső-kiskunsági turjánvidéken. Többek között megvizsgáltuk, a kétéltűek hogyan használják ezeket a láptavakat, hogyan hatottak rájuk a különböző beavatkozások és a vizeselőhelyek egyes jellemzői.

Kihalás szélén a kétéltűek közel fele

Jelenleg a kétéltűek az egyik legveszélyeztetettebb élőlénycsoport a Földön, fajaik mintegy 40%-át a kihalás fenyegeti. A kétéltűek fennmaradását számos dolog veszélyezteti, mint például betegségek, az illegális gyűjtés, vagy különböző idegenhonos fajok terjedése, ám kétségkívül az egyik legfontosabb a megfelelő élőhelyek eltűnése és szaporodóhelyeik elvesztése. Nincs ez másképp a magyar Alföldön sem, ahol a 20. század intenzív lecsapolásai számos nagyobb kiterjedésű vizeselőhelyet felszámoltak, a kevés megmaradt élőhely fennmaradását pedig a helytelen vízgazdálkodás és a klímaváltozás miatti további vízvesztés veszélyezteti. Az utóbbi években, még ha kora tavasszal sokszor van is víz a kétéltűek számára különösen fontos időszakos víztestekben, azok tavasz végére – nyár elejére kiszáradnak, így a kétéltűlárvák már nem tudnak kifejlődni, és az azévi szaporulat megsemmisül.

Kotrás munkát (fotó: Dr. Mizsei Edvárd)

A láptavak kialakítása nem csak a kétéltűek számára hasznos

A "LIFE HUNVIPHAB – A rákosi vipera helyzetének javítása a Pannon régióban" című Európai Unió LIFE projekt keretében a Felső-kiskunsági turjánvidék Natura 2000 területen **23 láptó lett kialakítva 13 helyszínen**, korábbi rekettyefüzesek helyén 2020 és 2022 közt. Ezek a láptavak – amellett, hogy szegélyükben a rákosi viperának is kedvező láprétek kiterjedése is növekszik – számos vízhez kötődő élőlénycsoportnak, így a kétéltűeknek is megfelelő élőhelyet tudnak biztosítani. A láptavak olyan mélyebb fekvésű helyeken lettek kialakítva, ahol a talajvízszint magasabb, így a talajvízből fel tudnak tölteni. Először a láptavak helyén lévő rekettyefüzesek lettek eltávolítva, ezt követően a talaj a legfelső vízszint rétegig lett kikotorva. Több esetben közeli, jó állapotú vizeselőhelyekről származó szénát és/vagy iszapot is hoztunk a rekonstruált láptavakhoz, hogy elősegítsük az őshonos lápi növényzet regenerációját. Mind a széna, mind az iszap tartalmazza olyan növényfajok magjait, amelyek természetes úton nehezen terjednek, vagy már csak a helyreállított vizektől távol találhatóak meg, így alkalmasak arra, hogy elősegítsük ezen növények megjelenését a helyreállított vizeknél.

Szénaterítés (fotó: Dr. Mizsei Edvárd)

Jelen vizsgálatunkban a következőkre voltunk kíváncsiak: a kétéltűek hogyan használják a rekonstruált láptavakat természetes vizeselőhelyekhez és mesterséges csatornákhöz képest, hogyan hat a szénaterítés és az iszapáthordás a kétéltűek jelenlétére, valamint hogy hogyan befolyásolják a kétéltűek jelenlétét a vizeselőhelyek egyes jellemzői (vízmélység, növényi fajgazdagság, növényi borítás).

A kétéltűeket 2024 tavaszán mértük fel minden víztestben (23 láptó, 8 mesterséges csatornaszakasz és 6 természetes vizeselőhely, mind egyike a Felső-kiskunsági turjánvidéken). **Eredményeink alapján a kétéltűek jelenléte a helyreállított láptavakban a legmagasabb, továbbá a mesterséges csatornáknál is magasabb, mint a természetes vizeselőhelyeken.**

Zöld levelibékák az egyik helyreállított víztestnél (fotó: Wenner Bálint)

A helyreállított láptavak jóval hosszabb ideig megtartják a vizet (egy részük állandó, míg egy másik részük csak később, a nyári aszályok során szárad ki) a természetes vizeselőhelyekhez képest, amik egy-egy aszályosabb évben már április második felében kiszáradhatnak, amivel megsemmisül a kétéltűek azévi szaporulata is. Ezt egy-egy korán szaporodó faj, amik sokszor már februárban elkezdik a szaporodásukat, mint az erdei béka (*Rana dalmatina*) vagy a pettyes göte (*Lissotriton vulgaris*) még el is tudja viselni, viszont az olyan későn szaporodó fajok, mint például a vöröshasú unka (*Bombina bombina*) vagy a dunai tarajosgöte (*Triturus dobrogicus*) akár éveken keresztül nem tudnak eredményesen szaporodni, ami lokális kihalásukhoz is vezet. Számukra létfontosságúak a helyreállított láptavak, vizsgálatunk során az utóbbi két fajt kizárólag ezekben, valamint mélyebb mesterséges csatornáknál találtunk. Emellett fontos kiemelni, hogy a mocsári béka (*Rana arvalis*) nem került elő a vizsgált víztestekből, az is elképzelhető, hogy ezekből a korábbi aszályok következtében kipusztult.

Nem csak víz, növényzet is kell

Mind a szénaterítés, mind az iszapáthordás pozitív hatással volt a kétéltűek jelenlétére a vizeselőhely-rekonstrukciókban. Ezekkel a növénytelepítési módszerekkel sikeresen lehet megtelepíteni olyan nehezen terjedő növényfajokat, amelyek kialakítják a kétéltűek számára optimális növényzeti struktúrát a víztestben. A növények a kétéltűeknek nemcsak búvóhelyet biztosítanak, hanem fontos felületet is nyújtanak a peterakáshoz, ugyanis a békák jelentős része, és a gótek is a vízi, vagy a vízbe belógó növényzethez rögzítik a petéiket. A gótek ráadásul egyesével rakják le a petéiket, amiket a levelek széle alá gondosan behajtogatnak, így számukra különösen fontos az általuk preferált növényfajok megléte a vízben.

Az egyes kétéltűfajok preferenciái a vizeselőhelyek jellemzőivel kapcsolatban jelentősen eltértek. Míg a barna varangy (*Bufo bufo*) és a zöld varangy (*Bufo viridis*) azokat a csatornákat kedvelte, ahol magasabb volt a növényzet fajszáma, az erdei béka, a nagy tavibéka

A vöröshasú unka számára különösen fontosak a helyreállított láptavak, természetes turjánfoltokból már nem került elő a vizsgálat során (fotó: Wenner Bálint)

Dunai tarajosgöte lárvája (fotó: Dr. Mizsei Edvárd)

(*Pelophylax ridibundus*), a barna ásóbéka (*Pelobates fuscus*) és a zöld levelibéka (*Hyla arborea*) inkább azokat preferálta, ahol kisebb növényi fajgazdagság volt. A helyreállított láptavakban, ahol még nem regenerálódott teljesen a növényzet, mind a növényi fajgazdagságnak, mind a növényzet borításának pozitív hatásai voltak a legtöbb kétéltűfajra. A vízmélység a legtöbb kétéltűnek kedvezett, ami nem meglepő, hiszen a tavaszi vízmélység szoros összefüggésben áll a hidroperiódus (az az időszak, amikor van víz a mederben) hosszával, azaz a mélyebb víztestek hosszabb ideig tartják meg a vizet, ezzel esélyt biztosítva az ebihalak és götelárvák kifejlődésére.

Nagy tavibéka átalakulás előtt (fotó: Dr. Mizsei Edvárd)

Eredményeink rámutatnak a vizeselőhely-rekonstrukciók fontosságára a kiszáradó Alföldön, különösen olyan Európa-szerte ritkuló fajok szempontjából, mint a vöröshasú unka vagy a dunai tarajosgöte. Fontos kiemelni, hogy **a helyreállított láptavak már 2-4 évvel a létrejöttük után is fontos szaporodóhelyet jelentettek a vizsgált kétéltűfajoknak**, így a hasonló beavatkozások gyorsan eredményre vezetnek. Az, hogy a legtöbb kétéltűfaj a mélyebb, később kiszáradó vizeselőhelyeket preferálta rávilágít arra, hogy a hasonló természetvédelmi beavatkozások tervezésekor különösen fontos biztosítani a megfelelő hidroperiódust ahhoz, hogy a kétéltűlárvák átalakulhassanak. A kétéltűek számára fontos növényfajok megtelepítése és az őshonos növényzet helyreállítása is elősegítheti azt, hogy a vizeselőhely-rekonstrukciók megfelelően pótolják az elvesztett természetes szaporodóhelyeket.

Vizeselőhely a kertünkben

A kétéltűállományok fennmaradását nemcsak a nagyobb léptékű vizeselőhely-rekonstrukciók, hanem egy-egy kis kiterjedésű, újonnan létrehozott víztest is elősegíti. Ha ezen állatoknak szeretnénk kedvezni, és van rá lehetőségünk, érdemes saját kertünkben is létrehozni a kétéltűek számára kerti tavakat. Ha kerti tavat létesítünk, a legfontosabb, hogy olyan tavat hozunk létre, amely nemcsak tavasszal, hanem legalább nyáron is megtartja a vizet, hogy biztosítsuk az ebihalak és götelárvák átalakulását. A békabarát kerti tavakba nem érdemes halakat telepíteni, ugyanis azok előszeretettel fogyasztják a kétéltűek petéit és lárváit. Előnyt jelent továbbá, ha a tó partján (akár a tóba belelógva) és a tóban is van növényzet, amire az állatok a petéiket tudják rögzíteni. A kétéltűek, különösen a békák általában gyorsan megtelepednek a számukra megfelelő tavakban, így akár a tó első, vagy második tavaszán is hallható a kuruttyolás és végig lehet követni az új békánemzedék fejlődését.

Az élőhely-rekonstrukció a következő KNPI munkatársak segítségével valósulhatott meg: Dr. Mizsei Edvárd, Dr. Vadász Csaba, Vajda Zoltán, Móré Attila, Bakró-Nagy Zsolt, Unyi Miklós, Varga-Fejes Zsófia, Szöllösi Szabolcs

Nyík-rét, amelynek nemcsak neve ősi, hanem a növényzete is

Írta és fotózta: **Vidra Tamás,**
Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

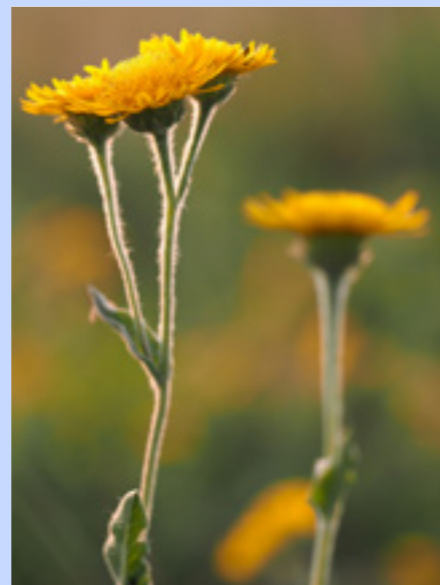
A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság működési területének keleti szélén, Nagykáta határában terül el a mintegy ezer hektáros Nyík-rét, melynek neve a legendák szerint a magyar törzsszövetség egyik tagjáig, a Nyék törzsig vezethető vissza. Ennek valóság tartalmát persze ma már nehéz bizonyítani, az viszont biztosra vehető, hogy itt az évezredek során, az Északi-középhegység közelében, a növényföldrajzi Tiszántúl és a Duna-Tisza-köze találkozásánál az élőhelyek és fajok különös változatossága jött létre.

A terület legmélyebb pontjain a Hajta-patak által táplált nádas mocsarak terülnek el, melyeket szikes rétek vesznek körbe, míg a magasabb, szárazabb térszíneken cickóros, úrmós és padkás szikesek, vagy éppen nagy kiterjedésű sziki magaskórósok fordulnak elő. A csodával határos módon megmaradt löszhátak tetején igen fajgazdag, ősi állapotokat mutató síksági löszgyepeket találunk, melyek talán a Nyík-rét legkülönlegesebb élőhelytípusát jelentik. Tavasz hérics, selymes és hengeresfészű peremizs, tarka nőszirm, nyúlánk sárma, nagy pacsirtafű, gumós kötőfű, gumós macskahere, hegyi homokhúr, bugás hagyma él itt nagy egyetértésben.

E páratlan növényzeti gazdagság fenntartásában kitüntetett szerepet játszik a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság magyar szürkemarha gulyája, amely 2001 óta járja rája a területet.

Az eddig csak a Tiszántúlról ismert sziki lóromnak jelentős állománya él a Nyík-réten

Az egyik löszháton alföldi kuriózumként előfordul a selymes peremizs

Fajgazdag löszgyepepek és padkás szikesek találkozása

Növényföldrajzi érdekesség a sziki kocsord és a pókbangó együttes előfordulása

Kisebb állománya előfordul a védett bugás hagymának

A mélyebb fekvésű szikes réteken május közepétől tízezérel virágoznak a csodaszép fátyolos nőszirmok

Új kiadványaink

Két hiánypótló munka született a síkvidéki élőhely-rekonstrukciók lehetőségeiről és tapasztalatairól. Az **Élőhely-rekonstrukciók lehetőségei és tapasztalatai Magyarország síkvidéki területein** című könyv azzal a céllal íródott, hogy bemutassa a természetvédelem élőhely-helyreállítások kapcsán elért eredményeinek egy szeletét. Mindenkinek hasznos, akik részt is akarnak venni ezek tervezésében és kivitelezésében. A könyv gyakorlati útmutatói és a 33 esettanulmány bebizonyítják, hogy igenis lehet eredményeket elérni. A természetes élőhelyek pusztulása, beleértve a szárazodás okozta széleskörű problémákat, egyre látványosabb. Ennek szellemében, 2024-ben életbe lépett az EU természet-helyreállítási rendelete, illetve hazánkban is számos multidiszciplináris szakértői csoport alakult azzal a céllal, hogy segítsék a természetvédelmet. Ezek új lendületet adnak az élőhely-rekonstrukciós beavatkozásoknak. Hazánkban még nem született olyan könyv, amely az ökoszisztémák széles körét érintő élőhely-rekonstrukciókkal foglalkozna, így igen időszerű volt egy ilyen mű kiadása.

Ugyancsak nagy hasznossággal bír a könyvhöz kapcsolódó, **Jógyakorlatok gyp- és vizes élőhely-rekonstrukciókban** című füzet is. Ebben a kiadványban a rákosi viperához kapcsolódó, és más projektekben végzett élőhely-rekonstrukciók során alkalmazott jógyakorlatokat gyűjtöttük össze, hogy alapot nyújtsunk a remélhetőleg egyre szélesebb körben kivitelezésre kerülő hasonló munkákhoz, bemutassuk a lehetőségeket és tapasztalatokat hazánk síkvidéki területein.

A két kiadvány a rákosivipera-védelmi LIFE projekt keretében valósult meg a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság kiadásában.

Kiskunsági Nemzeti Park – Fél évszázad öröksége

Ötven év – fél évszázadnyi természetvédelem, kutatás, és elkötelezett munka. A Kiskunsági Nemzeti Park fennállásának ötvenedik évfordulójára készült kötet nem csupán természeti kincsek ismertetése, hanem lenyomata annak a történelmi és emberi háttérnek, amely ennek a páratlan tájnak a megővéséhez vezetett. A könyv azon túl, hogy végigveszi a Duna-Tisza köze jellegzetes tájait és a nemzeti park kilenc területegységét, bemutatja azokat a kultúrtörténelmi és régészeti emlékeket is, amelyek szerves részét képezik e vidék örökségének. A kiadvány komplex módon tárja elénk a Kiskunság sokszínűségét: a szikes tavak és puszták élővilágától a homokbuckák geológiáján át a török kori palánkvárakig és a Natura 2000 hálózat szerepéig. Az olvasó előtt nemcsak egy nemzeti park története bontakozik ki, hanem az is, miként fonódik össze természet és emberi történelem. Mindazok számára ajánlott olvasmány, akik a magyar táj szívében rejlő értékekre kíváncsiak – tudományos igényességgel, mégis közérthetően.

A kiadvány az Agrárminisztérium támogatásával, a Kiskunsági Nemzeti Park Alapítvány kiadásában jelent meg.

Puszták, rétek, ligetek

Újabb mesekönyv jelent meg a Kiskunsági Nemzeti Park Alapítvány gondozásában. Különös, beszélő állatok és érdekes növények lakják az 50 éves nemzeti parkot. A kiskunsági puszták, rétek és ligetek lakói számára minden évszak, minden nap egy újabb kalandot tartogat. Tartsunk velük a meséik világában!

A kiadvány az Agrárminisztérium támogatásával valósult meg.

A KISKUNSAÍGI NEMZETI PARK IGAZGATÓSÁG
ÉS A KAMERÁVAL AZ ERDŐÉRT EGYESÜLET
BEMUTATJA

BUCKA BENŐ meséi

KÉSZÍTŐK:

ÖTLET:
BÉKÉSI JÁNOS
SCHNEIDER VIKTOR

BUCKA BENŐ HANGJA:
GRÓF MIKLÓS

GRAFIKA:
NAVRATIL ZSUZSA

ANIMÁCIÓ:
FEKTI BALÁZS

A STÁB TOVÁBBI TAGJAI:
BÁNHEGYI LÁSZLÓ
KIS NORBERT
KIZMAN DÓRA

NARRÁCIÓ:
SCHNEIDER VIKTOR

TOVÁBBI KÖZREMŰKÖDŐK:
BALÁZS RÉKA
KECSKEMÉTI ANNA
KISS MÓNICA
LUDNAI TÜNDE
MORVAI EDINA
SZABÓ ÁGNES
TERBE IMOLA
UGRÓ SÁNDOR

Kiskunsági
Nemzeti Park

M5

Bucka Benő meséi
az alábbi linken érhetők el:
[https://www.knp.hu/hu/
bucka-beno-mesei](https://www.knp.hu/hu/bucka-beno-mesei)

